

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

HERNÁDY FERENC

PETŐFI MOHÁCSON

Petőfi mohácsi tartózkodásáról vajmi keveset tudunk. Alig többet annál, mint amit ő maga írt meg 1842. július 7-én, Pápán kelt levelében barátjának, Szeberényi Lajosnak, aki akkor a Trencsén megyei Vieszkán volt nevelő. Ebben a levelében az utolsó találkozásuk óta eltelt idő, csaknem másfél év eseményét veszi sorra Petőfi. Egyebek között arról számol be, hogy 1841 májusát és júniusát szüleinél töltötte, ám olyan unalom fogta el otthon, hogy ismét útnak indult. „Pestre menék, — írja — de itt semmi kedvező szél nem fút, nem is lengedezett; tovább folytattam hát utamat (a la 'hű bele Balázs') Füred felé, s innen átkelve a Balatonon, Somogyon, Veszprémen keresztül Tolnába Ozorára (a fentebbi vármegyébe) jövök, itt színészek degálnak, velök megbarátkozom, s — színészszé leszek. Három hónapig színészkedtem, társaságunk tönkre jutott, s én 'annyi balszerencse közt, oly sok vizzály után, megfogyva bár, de törve nem' elbucúztam a színésztől Mohácsra (de ha isten segít, nem örökre) s per varios casus et tot discrimina rerum Mohácsról Pécs, Szigetvár, Kaposvár, Keszthely, Sümeg és Szombathelyen keresztül Sopronba értem. Itt tanulni akartam, de nem volt semmim s 'ex nihilo nihil' onnan Pozsonba mentem...”¹

Ezek szerint Petőfi 1841 szeptemberében járt Mohácsra.² Mivel Sopron után Pozsonyba már csak a tanév megkezdése, október elseje után ért,³ igen valószínű, hogy szeptember derekán, vagy még előbb hagyott fel az 1841-es évre a vándorszínészettel. Erre a Mohácstól Pozsonyig nyúló vándorlásra emlékezve vissza, azt írja később az *Utí jegyzetekben* (1845), hogy útközben szekerek nemigen vették fel.⁴ Ilyenformán ez az ugyancsak hosszú gyalogtúra, még neki, az edzett gyaloglónak⁵ is eltarthatott jó egynéhány napig.

Petőfi mohácsi tartózkodásának tartamára az idézett levél nem ad választ, de talán elfogadható Darnay Kálmán közlése.⁶ Őszerinte Sepsy Károly színtársulata, amelyhez Petőfi Ozorán csatlakozott, „olyan 5—6 tagból álló fatengelyes művészbanda volt”. Petőfinek a truppan, nyilván mint újoncnak, a színcédulák megírása, kihordása és a szükségletek beszerzésének kevésbé művészi feladata jutott.⁷ Mohácsra, ebben az Ozoránál nagyobb igényű városban, a társulatnak Darnay szerint hamarosan felkopott az álla. „Nem hogy itatra került volna, de betevő falatra is alig jutott. Szét is zúllott a társaság egy-kettőre” — írja. Mindez ma már aligha ellenőrizhető, de mindenesetre nem mond ellene a Petőfi levelében foglaltaknak. Nyilvánvaló, hogy Mohácsra Sepsyék kevés babért arathattak, mert Petőfi szavaival is „tönkre jutottak”.

Minthogy Petőfi mohácsi tartózkodását illetően igen gyér adatokkal rendelkezünk, talán nem hiábavaló a meglevőkhöz hozzátenni a következő közlést, amely tudni véli a Sepsy-féle társulat — s így Petőfi — lakását és az előadások helyét. A közlés Ete Jánosnak (szül. 1885), a mohácsi Kanizsay Dorottya Múzeum (Mohács, Kossuth L. u. 35.) gondnokának köszönhető.⁸

„Mohácsra 1840—1849-ig városi főjegyző volt Hatos Gusztáv, akinek leszármazottja Auber Elma (a folszabadulás utáni években 80 éven felüli korban halt meg), akitől hallottam, hogy Petőfi a Vöröskeresztkocsmában⁹ lakott színész korában. A volt V. keresztkocma 1891-ben még tényleg beszálló vendéglő volt, emeletes ház, magam is láttam akkor a félszer alatt tanyázó hárfásokat, planétásokat, komédiásokat, papagályosokat, cseh muzsikásokat. — Ezt az épületet átalakították és most Járásbírószög, a félszer helyén áll a fogda.

¹ SZEBERÉNYI LAJOS: Néhány év Petőfi életéből. Szeged, 1861. 24.

² Vö. Petőfi Sándor Összes művei. 5. k. Bp. 1956. 204.

³ FERENCZI ZOLTÁN: Petőfi életrajza. 1. k. Bp. 1896. 218.

⁴ „Innen [Veszpréstartól] Rozsnyó valami egy órajárás. Egy szabóinas kapaszkodott kocsim sarag-lyájába. Eszembe jutott: — mikor én gyalogoltam így Mohácstól Pozsonig — s még hosszabb utat is — mily jól esett, ha fölvettem mellettem elhaladó szekér vagyis milly jól esett volna, ha fölvettem volna...” PETŐFI i. m. uo. 26. 397—403. sor.

⁵ VÁRKONYI NÁNDOR: Az üstökös csövája. Pécs, 1957. 194—196.

⁶ HATVANY LAJOS: Így élt Petőfi. 2. k. Bp. 1955. 26.

⁷ FERENCZI i. m. 216.

⁸ A közlés idézet Ete Jánosnak e kérdésre küldött válaszleveléből.

⁹ Helyesen: Kereszt kocma.

Réder Dezső, néhai ügyvéd (1887 körül született), aki Réder János múlt század eleji járásorvos leszármazottja, mesélte, hogy a Kossuth L. u. 43. sz. alatti családi házuk szomszédos volt a 41. sz., egykor Vörös János bádogos házával, melynek pajtájában játszottak valamikor a színeszek és családtagjai annak idején a kerítésen át lesték a színészeket, így Petőfit is. Ezek szerint Petőfi a mostani Járásbíróház épületében¹⁰ lakott és a Kossuth L. u. 41. sz. házban¹¹ játszott...¹²

A Petőfi-legendák — és tények — avatott gyűjtője, Dienes András helyesen állapította meg legutóbbi munkájában, hogy az emlékezés a feljegyzések megtörténte után legyen vitatott kérdés.¹³ Mégis hadd tegyük szövé, hogy Ete János közlése, amely tulajdonképpen két emlékezést tartalmaz, a Dienes-féle osztályozás „harmadik nemzedékétől” ered, s ez a nemzedék, Dienes tapasztalatai szerint, már nem tisztán őrzi a hallottakat. Kétségtelennek látszik, hogy bizonyos legendásnak mondható elemek felfedezhetőek a közlésben. Ilyen például az, hogy Réder Dezső családtagjai látták volna Petőfit játszani.

A két mohácsi emlékezés valós vagy legendás jellegének eldöntését, közelebbi adatok híján, a jövőre kényszerülünk bízni.

HEGEDŰS JÓZSEF

MEGJEGYZÉSEK SZENCZI MOLNÁR ALBERT NYELVÉSZETI MUNKÁSSÁGÁHOZ

I.

Tanulmányomban főként Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert Naplója, levelezése és irományai (Budapest, 1898) c. gyűjteményes levelezési anyagát használtam fel, mint a Molnár-hoz intézett leghitelesebb és legközvetlenebb megnyilatkozásokat. Sajnálatos, hogy a levelek egy tekintélyes része elveszett s csak a meglévők alapján rekonstruálhatjuk Molnár nyelvészeti munkásságának néhány részletkérdését, de úgy vélem, a meglévő is elegendő ahhoz, hogy bizonyos vonatkozásban néhány új vonással gazdagítsuk a már nagyjában kialakult Molnár-képet.

Szenczi Molnár Albert nyelvészeti munkásságának érdemeit az újabb időkben találóan jellemzi Tolnai Gábor: „Bátran mondhatjuk, hogy a magyar nyelv előrevitele terén végzett munkássága Kazincziig kiterjedő jelentőségű.”¹⁴ Ez a megállapítás kiindulópontul szolgálhat ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk Molnárról, a 17. sz. nagy, előremutató tudósáról, aki ma — társadalmi s egyébvonatkozású ismereteink hatalmas minőségi gyarapodása után — nagyobbak tűnik, mint eddig gondoltuk.” Molnár Albertet származása, társadalmi helyzete, körülményei a haladás útjára vezetik. Életének döntő eseményei a polgárosodásért vívott harcokhoz, a humanizmus eszméjéhez kapcsolják.¹⁵

E dolgozatban arra szeretnék rámutatni, hogy Molnár a magyar nyelv eredetéről vallott felfogásában és ehhez kapcsolódóan célkitűzésében túlmutat kora elfogult nyelvészleletén; nem hamis ábrándok vezérlik nyelvészeti munkásságában, hanem az őszinte segíteni akarás nemzetén; lényegében tehát nyelvészeti vonatkozásban is korához viszonyítva a haladás útján járt, a magyar nyelvtudomány haladó hagyományai között a helye.

II.

Az Európa nyelvi tudatába ékelődő társtalan magyar nyelv felismerése szempontjából igen nagyfontosságú esemény volt, hogy 1585-ben megjelent a komoly tudományos igényű nyelv fellelő Calepinus latin—magyar szótára. Ez a szótár mérföldkő nyelvünk felismerése hosszú útjának történetében. A külföld ezzel elismeri, hogy végérvényesen és visszavonhatatlanul Európa nyelvi közösségéhez tartozunk; elismeri, hogy politikailag egyenrangú nemzet

¹⁰ Helyesen: ... a mai járásbíróház telkén álló hajdani kocsmá fészkerében lakott...

¹¹ A Kossuth L. utca a múlt század negyvenes éveiben még Német utca volt. Utóbb az egész házsort újjáépítették, mivel tűzvésznek esett áldozatul. Így a közlés a mai ház telkén akkor álló házra vonatkozik.

¹² A mohácsi városi tanács elfogadta Ete János javaslatát, hogy jelöljék meg emléktáblával a Kossuth L. u. 41. sz. házat és a járásbíróház épületét.

¹³ DIENES ANDRÁS: A legendák Petőfijéről. Bp. 1957. 27.

¹⁴ TOLNAI GÁBOR: Vázlatok és tanulmányok. Budapest, 1955. 30.

¹⁵ Uo. 25.